

БИОЛОГИЯ ДАРСЛАРИДА МУАММОЛИ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ

Хаитбоева Мохира Жамолладин кизи
mohiiirrr25@gmail.com (Телефон: +99 890 436 24 26)

Аннотация. Мазкур мақолада биология дарсларида муаммоли таълим технологияларини қўллашнинг назарий асослари, унинг ўқувчилар билиш фаоллигини ривожлантиришдаги аҳамияти ҳамда таълим самарадорлигини оширишдаги ўрни ёритилган. Шунингдек, муаммоли вазиятларни ташкил этиш усуллари ва уларнинг биология дарсларида қўлланилиш имкониятлари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: биология таълими, муаммоли таълим, педагогик технология, инновацион таълим, мустақил фикрлаш, компетенция, таълим самарадорлиги.

Кириш. Бугунги кунда таълим тизими олдида турган асосий вазифалардан бири ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш, таҳлил қилиш, изланиш ва муаммоларни ҳал қилиш кўникмаларини ривожлантиришдан иборат. Бу вазифани амалга оширишда замонавий педагогик технологиялар, айниқса, муаммоли таълим технологияси муҳим аҳамият касб этади.

Биология фани табиатдаги қонуниятларни, тирик организмларнинг тузилиши ва ҳаёт фаолиятини ўрганувчи фан сифатида ўқувчилардан фақат тайёр билимларни ўзлаштиришни эмас, балки кузатиш, таҳлил қилиш, хулоса чиқариш ва тадқиқотчилик қобилиятларини ҳам талаб қилади. Шу сабабли биология дарсларида муаммоли таълим технологияларини қўллаш долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Асосий қисм. Муаммоли таълим технологияси — бу ўқувчиларни мустақил фикрлашга ундайдиган, муайян муаммоли вазиятни ҳал қилиш орқали билимларни эгаллашга қаратилган педагогик технологиядир. Ушбу технологияда ўқитувчи билим берувчи эмас, балки ўқувчилар фаолиятини ташкил этувчи ва йўналтирувчи сифатида иштирок этади.

Биология дарсларида муаммоли вазиятлар яратишнинг турли усуллари мавжуд. Масалан, ўқитувчи ўқувчиларга қуйидаги саволларни тақдим этиши мумкин:

Нима учун ўсимликлар ёруғликсиз узоқ вақт яшай олмайди?

Нега юқори тоғ ҳудудларида яшовчи инсонларда эритроцитлар сони кўпроқ бўлади?

Нима сабабдан антибиотиклар вирусларга қарши таъсир кўрсатмайди?

Атроф-муҳит ифлосланиши биологик хилма-хилликка қандай таъсир қилади?

Бундай саволлар ўқувчиларда қизиқиш уйғотиб, уларни мустақил изланишга, дарслик, илмий адабиётлар ва рақамли манбалар билан ишлашга ундайди. Муаммони ҳал қилиш жараёнида ўқувчилар таҳлил қилиш, таққослаш, далил келтириш ва илмий хулоса чиқариш кўникмаларини ривожлантирадилар.

Муаммоли таълим технологиясининг афзалликлари қуйидагилардан иборат:

ўқувчиларнинг билиш фаоллиги ошади;
мустақил фикрлаш ва мантикий тафаккур ривожланади;
ижодий ёндашув шаклланади;
жамоада ишлаш кўникмалари ривожланади;
назарий билимларни амалиёт билан боғлаш имконияти пайдо бўлади;
тадқиқотчилик компетенцияси шаклланади.

Айниқса, генетика, экология, анатомия ва физиология каби мавзуларни ўқитишда муаммоли таълим технологияси юқори самара беради. Масалан, экология бўлимида маҳаллий экологик муаммоларни муҳокама қилиш орқали ўқувчиларнинг экологик маданияти ва масъулиятини шакллантириш мумкин.

Шу билан бирга, ушбу технологияни самарали қўллаш учун ўқитувчи юқори педагогик маҳоратга, дарсни пухта режалаштириш кўникмасига ҳамда замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш малакасига эга бўлиши лозим.

Хулоса. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, биология дарсларида муаммоли таълим технологияларини қўллаш ўқувчиларнинг билиш фаоллигини сезиларли даражада оширади. Мазкур технология ўқувчиларда мустақил фикрлаш, таҳлил қилиш, тадқиқот олиб бориш, муаммони ҳал қилиш ва қарор қабул қилиш компетенцияларини ривожлантиришга хизмат қилади.

Шунинг учун умумий ўрта таълим мактабларида биология фанини ўқитиш жараёнига муаммоли таълим технологияларини кенг жорий этиш таълим сифати ва самарадорлигини оширишнинг муҳим омилларидан бири ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2020.
2. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг назарий асослари. – Тошкент: Фан, 2015.
3. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. – Тошкент: Ўқитувчи, 2018.

4. Ишмухамедов Р.Ж., Абдукодиров А.А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент, 2017.
5. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington, MA: Personnel Press, 1974.
6. Robinson K. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. New York: Viking, 2015